

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ХОМРАЧ Вікторія Петрівна

УДК 32:81'272](477)

**ПОЛІТИКО-МОВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ :
СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ**

23.00.03 – політична культура та ідеологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політології філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник –

доктор політичних наук, професор
Зеленько Галина Іванівна,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, відділ теоретичних і прикладних проблем політології, провідний науковий співробітник.

Офіційні опоненти:

доктор політичних наук,
старший науковий співробітник
Розумний Максим Миколайович,
Національний інститут стратегічних досліджень, відділ розвитку політичної системи, завідувач;

кандидат політичних наук
Грицяк Денис Ігорович,
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, відділ правових проблем політології, молодший науковий співробітник.

Захист відбудеться 19 листопада 2015 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 19 жовтня 2015 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. Я. Воляннюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасній Україні мовна проблема набула високого рівня політизованості, що дає підстави говорити про мову як один із важливих факторів політичної самоідентифікації громадян, їх політико-мовну ідентичність, а також шукати шляхи теоретичного обґрунтування такого феномену і практичного вирішення відповідної проблематики в умовах новітніх соціальних, культурних, політичних викликів. Задля реалізації цього завдання вкрай необхідною є внутрішня суспільна солідарність і згуртованість, чітке розуміння й усвідомлення політичною владою цінностей та потреб суспільства як рушійної сили національного розвитку, поважне ставлення до спільної історії, атрибутів державності, серед яких й українська мова.

Досвід більшості розвинених країн світу доводить, що мовна політика може слугувати інтегруючим чинником у суспільстві. У країнах, де існують дві чи більше державних або офіційних мов, рано чи пізно постає питання децентралізації, а в деяких випадках й автономії або відокремлення територіальних одиниць, консолідованих за мовним або етнічним показником. Для багатоскладових суспільств ефективна мовна політика здатна стати фактором, який стабілізує соціокультурне та політичне життя.

В Україні, після президентських виборів 2004 року, мовне питання починає порушуватись у виборчих кампаніях, а прийнятий у 2012 році Закон «Про засади державної мовної політики» спричиняє значний дисонанс у суспільстві та політикумі. Мова визначає стан національної безпеки держави. Чинник мови використаний і в нинішньому конфлікті в Криму і Донбасі. Звинувачення у дискримінації російськомовного населення і вимоги запровадити російську мову як другу державну покладені в основу аргументації Росії щодо інспірування протистояння на сході України.

Зазначені події призвели до значної актуалізації мовного питання та перенесення його в політичну площину, що спричиняє конфлікт політико-мовної ідентичності та негативно позначається на соціально-політичному й культурному житті суспільства. Вивчення стану політико-мовної ідентичності важливе, насамперед, з точки зору політичної консолідації громадян України, розвитку політичної культури, громадянської свідомості, суверенітету і цілісності території, врегулювання мовних протиріч.

Про актуальність проблем ідентичності у науковому середовищі свідчить існування багатьох методологічних і теоретичних підходів у зарубіжній та вітчизняній політичній думці. Теоретичне обґрунтування проблем ідентичності відображене у працях П. Бергера, О. Гнатюк, В. Горлової, І. Гроха, Е. Еріксона, В. Землюка, З. Когута, М. Козловця, Т. Кузьо, М. Обушного, Л. Панасюк, Ж. Піаже, Е. Сміта, Н. Яковенко. В Україні проблему виокремлення саме мовної ідентичності та її кореляцію зі культурно-політичною сферою досліджують Б. Анжиюк, О. Виноградова, Д. Грицяк, Г. Залізник, В. Котигоренко, В. Кремень, В. Кулик, М. Мельник, Л. Нагорна, М. Розумний,

Є. Цимбаленко та інші. Однак, сьогодні відсутня концепція, яка б комплексно відображала основні аспекти політико-мовної ідентичності, уявлення про її зміст, становлення та розвиток в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження є складовою частиною наукової програми філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка та виконане у межах науково-дослідної теми «Філософія та політологія у структурі сучасного соціогуманітарного знання» (06БФ041-01). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою філософського факультету КНУ імені Тараса Шевченка (протокол №7 від 27 грудня 2010 р.) та редакційно уточнена на засіданні Вченої ради філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 8 від 26 травня 2014 року).

Метою дисертаційної роботи є розкриття становлення, змісту, тенденцій та перспектив розвитку політико-мовної ідентичності громадян України.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання низки **завдань**:

- визначити теоретичні засади дослідження категорії ідентичності у контексті вивчення особливостей політичної культури;
- розглянути сучасні наукові підходи до мови як соціокультурного чинника політичної ідентичності;
- здійснити аналіз соціокультурних передумов формування політико-мовної ідентичності громадян України;
- дослідити політико-правове регулювання мовного питання в Україні як вагомий чинник стабілізації суспільно-політичного розвитку;
- розкрити особливості розвитку політико-мовної ідентичності в Україні періоду 2004-2014 років;
- охарактеризувати напрями врегулювання політико-мовного дискурсу в умовах соціокультурних протиріч.

Об'єктом дослідження є ідентичність у соціокультурному та політичному житті суспільства.

Предмет дослідження – становлення і тенденції розвитку політико-мовної ідентичності громадян України.

Методологічну основу дослідження становить поєднання наукових принципів, методів і методологічних підходів до осмислення особливостей політико-мовної ідентичності громадян України. У дослідженні дотримані принципи об'єктивності, науковості, системності, цілісності, плюралізму, послідовності, історизму, комплексності та конкретності.

Для виконання дослідження використано комплекс світоглядно-філософських, загальнонаукових та спеціальних політологічних методів. За допомогою історичного методу досліджено основні теоретичні підходи до аналізу національної ідентичності та чинників її формування, зокрема мови. Діалектичний метод дав можливість проаналізувати суперечливі явища та процеси у формуванні політико-мовної ідентичності, а також визначити сучасні тенденції її розвитку. Порівняльний метод застосовано для виявлення загальних закономірностей та особливостей процесу політико-мовної ідентифікації, а

саме для аналізу даних соціологічних опитувань, моніторингу громадської думки, передвиборчих програм політичних партій та досвіду інших країн. Метод моделювання дав змогу розробити практичні рекомендації щодо врегулювання конфліктів ідентичності та політики мовної стабілізації. За допомогою системного аналізу розмежовується стратегія і тактика національної ідентифікації держави як цілісності, а також чинники та механізми її формування.

Міждисциплінарний характер дослідження зумовив одночасне застосування методик і категорій, притаманних для сучасної теорії політичної культури, політичної психології, герменевтики, лінгвістики, що й дало можливість розглянути ірраціональний характер суспільного сприйняття ідентифікаційних процесів. У рамках семіотичного підходу мова осмислюється як система передачі знаків, за допомогою якої відбувається суспільна комунікація, здобуття досвіду. Аксіологічний підхід дав змогу дослідити ідентичність як систему цінностей, зокрема культурно-політичних, ідеологічних, моральних, освітніх, що формують особистість та її роль у суспільстві. Психологічний підхід до визначення політико-мовної ідентичності дозволив дослідити її як систему політичних, культурологічних, ідеологічних орієнтацій та переконань. Біхевіористський підхід розширив можливості пізнання суспільних реакцій на сучасні ідентифікаційні процеси та відповідну політичну діяльність і участь громадян.

Емпіричну основу дослідження становлять програми політичних партій, також соціологічні дослідження (Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, Українського інституту соціальних досліджень імені О. Яременка, Інституту соціології НАН України, Національного інституту стратегічних досліджень, Центру прикладних політичних досліджень «Пента»), статистичні дані, що розкривають особливості використання мовної проблематики політичними силами у ході електоральних циклів 2004-2014 рр. Нормативно-правову базу дослідження склали закони та підзаконні акти України.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційне дослідження є одним із перших, у якому комплексно проаналізовано стан та тенденції розвитку політико-мовної ідентичності громадян України. На основі проведеного дослідження сформульовані результати, які характеризуються науковою новизною, розкривають базову концепцію та виносяться на захист.

Вперше:

- у контексті актуальних проблем розвитку політичної культури суспільства, на основі систематизації теоретичних засад дослідження ідентичності розкрито сутність поняття «політико-мовна ідентичність» як самоідентифікація громадянами з-поміж інших із певною лінгвістичною групою, що визначає їх політичну свідомість, політичну діяльність і політичну участь. В Україні політико-мовна ідентичність є результатом політики асиміляції, яка передбачає деформацію мовно-культурного простору, що проявилось у поширенні двох мов, кожна з яких претендує на всю повноту функцій як у побутовому спілкуванні, так і в офіційній сфері. Виокремлено

основні фактори, які впливають на формування політико-мовної ідентичності – історичні, соціокультурні традиції, поліетнічний склад населення, територія та геополітичне становище, процеси урбанізації, рівень економічного розвитку та рівень розвитку середнього класу, міфи й стереотипи суспільно-політичної свідомості;

- обґрунтовано положення про специфічне середовище формування мови як соціокультурного чинника політичної ідентичності; окреслено умови, які впливають на становлення політико-мовної ідентичності громадян України, зокрема характер державної мовної політики, протиріччя між чинним законодавством, спрямованим на врегулювання мовних конфліктів у суспільстві, та діями політичних акторів, які спричиняють загострення та ескалацію подібних конфліктів у суспільно-політичному житті;

- доведено, що кількісне переважання російської національної меншини з-поміж інших меншин та російськомовного населення в Україні, загалом, є передумовою для існування дуалістичного характеру політико-мовної ідентичності громадян України, водночас мовні конфлікти у політичному житті суспільства мають штучний характер і є одним із факторів політичної дестабілізації держави. З'ясовано, що процес політико-мовної ідентифікації в Україні є динамічним і змінюється залежно від рівня політизації мовного питання та конфліктогенності на цьому ґрунті.

Дістали подальшого розвитку:

- теоретичне осмислення розвитку мовної проблематики під час парламентських електоральних циклів в Україні періоду 2004-2014 рр., що знайшло своє відображення в аналізі передвиборчих програм політичних партій, даних соціологічних досліджень, моніторингу громадської думки та дало підстави показати динаміку зростання ролі мовного питання та його політизацію у суспільстві;

- обґрунтування можливості деструктивного впливу на формування української політико-мовної ідентичності невваженої мовної політики, недосконалого мовного законодавства, політичних та культурних стереотипів, білінгвізму, що провокують виникнення конфліктів ідентичності;

- інтерпретація політико-правового поля, що регулює мовну політику в Україні та впливає на політико-мовну ідентичність її громадян і визначається Конституцією України, Декларацією прав національностей України, законами України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або меншин», «Про національні меншини», «Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин», а також міжнародними договорами. Окремо проаналізовано Закон України «Про засади державної мовної політики» та здійснено змістовне узагальнення основних понять, що в ньому використовуються, а саме: державна мова, офіційна мова, регіональна мова, рідна мова, національна меншина;

Поглиблено:

- дослідження наукового дискурсу категорій «ідентичність» та «ідентифікація». Уточнено поняття «національна ідентичність» як результат процесу ототожнення, уподібнення з певною нацією, відчуття належності до

певної спільноти з прийняттям її групових норм і цінностей. Розуміючи національну ідентичність як глибокозмістовну категорію, що включає ряд чинників (територія, менталітет, національний характер і культура, історична пам'ять, національні символи та ідеали), виокремлено мову як вагомий інтегративний компонент у її конструюванні;

- аналіз оцінок експертів, неурядових аналітичних центрів, вітчизняних та зарубіжних ЗМІ, міжнародних організацій, фахівців з мовної тематики в Україні, у дослідженні яких вивчається проблема формування стратегії доцільної мовної політики в Україні, яка відображається у розробці практичних рекомендацій по її вдосконаленню, а саме: вирівнювання штучно створеної асиметричної двомовності за рахунок впровадження культурних, освітніх заходів із підвищення престижу державної мови; вироблення моделі мовної політики, спрямованої на розвиток державної (української) мови в усіх сферах суспільного життя і підтримки на регіональному рівні мов національних меншин; впровадження прийнятих на законодавчому рівні заходів щодо збереження публічної сфери спілкування виключно державною мовою; розробки та санкціонування дієвих стимулів мовної пріоритетності державної мови; запобігання маніпуляціям регіональною ідентичністю через встановлення відповідальності місцевих органів влади у випадку неправомірних дій, спрямованих на порушення принципів державної мовної політики.

Теоретичне та практичне значення здобутих результатів. Основні положення та висновки дисертації розвивають відносно новий для сучасної політичної науки напрям фахових теоретичних досліджень, зосереджений на становленні й особливостях розгортання політико-мовної ідентичності громадян України. Матеріали дослідження можуть стати основою для подальших наукових розробок з політико-культурних проблем ідентичності, національно-патріотичного виховання, громадянської освіти, мовної політики.

Дисертаційні висновки можуть бути корисними на практиці, для оптимізації процесів ідентифікації українського суспільства, розвитку політичної культури, підвищення здатності громадянського суспільства протидіяти штучно створеним соціокультурним протиріччям. Результати дослідження можуть бути використані органами державної влади, місцевого самоврядування, неурядовими організаціями для зменшення конфліктогенності за мовною ознакою. Проведений аналіз значимий для професійної діяльності політичних акторів, громадських лідерів у контексті конструювання ефективних моделей мовної політики та захисту суспільства від негативних наслідків врегулювання мовних конфліктів.

Результати проведеного дослідження допоможуть при формуванні державного національно-патріотичного, культурно-ідеологічного курсу суспільно-політичного розвитку. Методологічні та аналітичні матеріали дослідження мовної ідентичності, що торкаються основних напрямків мовної стабілізації, можуть використовуватись при підготовці лекцій, спеціальних курсів, навчально-методичних рекомендацій і посібників, а також можуть бути корисними для викладачів і студентів при вивченні відповідних тем теоретичної та прикладної політології.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження були оприлюднені і обговорені на методологічних семінарах і засіданнях кафедри політології філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, міжнародних і всеукраїнських наукових заходах, зокрема: міжнародних конференціях «Дні науки філософського факультету – 2008» (Київ, 17 – 18 квітня 2008 р.), «Дні науки філософського факультету – 2011» (Київ, 20 – 21 квітня 2011 р.), «Дні науки філософського факультету – 2012» (Київ, 18 – 19 квітня 2012 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні напрями розвитку суспільних наук у ХХІ ст.» (Одеса, 28 – 29 вересня 2012 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Людське співтовариство: актуальні питання наукових досліджень» (Дніпропетровськ, 15 – 16 лютого 2013 р.).

Публікації. Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження опубліковані в 11 працях: 6 статтях (5 – у вітчизняних виданнях з політичних наук, 1 – у фаховому закордонному виданні), а також 5 тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 210 сторінок, основний зміст – 184 сторінки. Список використаних джерел налічує 229 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **«Вступі»** обґрунтовується актуальність теми, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, формулюються положення наукової новизни, зазначається зв'язок із науковими програмами, планами, темами, характеризуються теоретичне та практичне значення, апробація одержаних результатів і структура дисертації.

У **першому розділі** дисертаційної роботи – **«Теоретичні засади дослідження політико-мовної ідентичності»** – визначаються теоретичні підходи до ідентичності, зокрема досліджується феномен національної ідентичності та роль мови у формуванні політичної ідентичності.

У *підрозділі 1.1 – «Категорія ідентичності у контексті вивчення особливостей політичної культури»* – розглядаються теоретичні підходи до визначення ідентичності, а саме соціологічний, психологічний, етнологічний, філософський, історичний, політологічний; розмежовуються поняття «ідентичність» та «ідентифікація». Визначення вказаних категорій пов'язане з розумінням їх діалектичної взаємообумовленості – ідентичність визначається якістю ідентифікації, а остання, відповідно, залежить від стану і властивостей ідентичності. Ідентичність формується на основі відповідної національної парадигми на перетині національно-історичної, соціально-психологічної, соціокультурної, політико-культурної та інших сфер. Структура ідентичності динамічна і змінюється залежно від значення її складових (особливості національної культури, етнічні характеристики, звичаї, вірування, міфи, моральні імперативи і подібне).

Стверджується, що вагомий внесок у дослідження сутності національної ідентичності, з'ясування її складових здійснили зарубіжні дослідники: Х. Арендт, П. Бергер, М. Вейнер, Е. Вілсон, Е. Гелнер, М. Грох, Е. Еріксон, Т. Кузьо, Х. Лінц, Х. Ортега-і-Гассет, І. Прізіл, Е. Сміт, А. Степан, В. Хесле, Е. Хобсбаум, Р. Шпорлюк та інші. Становлення національної ідентичності та формування національної спільноти в контексті вивчення етнонаціональних і соціокультурних проблем розглядається у працях багатьох вітчизняних науковців: І. Варзаря, Я. Грицака, О. Картунова, А. Колодій, І. Кресіної, В. Лісового, Л. Нагорної, О. Майбороди, М. Обушного, Ю. Римаренка, М. Розумного, Т. Рудницької, А. Ручки, Ю. Саєнка, В. Трощинського, Л. Шкляра, М. Шульги та інших. У вітчизняній науці поняття національної ідентичності є ключовим при аналізі витоків української національної ідеї.

У підрозділі досліджено різновиди ідентичності: етнічна, культурна, регіональна, геополітична, цивілізаційна, громадянська. У сучасній політичній науці національна ідентичність розглядається у соціально-політичній або громадянській і етнонаціональній формах. Перша базується на використанні організаційних, ідеологічних ресурсів держави, котра надає перевагу соціально-політичному змісту національної ідентичності. Друга є завершеною формою розвитку етносу, оскільки його культура і етнічність поглинають культуру і етнічність меншин. Політологічний аналіз національної ідентичності акцентує увагу на певних її орієнтирах, об'єктивними ознаками яких є наявність громадянства, економічних інтересів, державної мови. В Україні до конструювання сучасної української ідентичності як частини європейської спільноти, де національний суверенітет сприймається як перспектива членства в ЄС, використовується технологія гібридизації, що відкриває шлях до уніфікації національно-державних організацій. Національна ідентичність як форма партикулярності набуває узагальнених ознак.

У підрозділі 1.2 – *«Мова як соціокультурний чинник політичної ідентичності: аналіз сучасних наукових підходів»* – досліджується основоположне значення мови у процесі ідентифікації з певною нацією. Окрема увага приділяється розгляду примордіального, модерністського та постнекласичного або конструктивістського підходів до проблеми. Аналізуються сфери конструювання мовної ідентичності (освіта, публічне спілкування), обґрунтовується необхідність їх наукового осмислення, політичного врегулювання та законодавчого санкціонування. З огляду на високий ступінь політизації мовного питання в Україні, вперше у політичній науці пропонується поняття «політико-мовна ідентичність», що визначається як самоідентифікація громадянами з-поміж інших з певною лінгвістичною групою і базована на цьому політична ідентичність, політична діяльність і політична участь.

Підкреслюється, що часто ідентифікація за мовною ознакою може слугувати у якості ототожнення зі зовнішньою загрозою, потужного мобілізуючого та інтегративного фактору для носіїв тієї чи іншої ідентичності. Мовна ідентичність є ціннісним світоглядним індикатором, центральною категорією культурної ідентичності. Мова виконує функції збереження та

відтворення символів і змістових елементів ідентичності, уособлює істотну форму демонстрації, прояву і передачі змісту культури, поєднує її в системне, відносно цілісне й однорідне утворення.

У підрозділі йдеться про феномен політико-мовної ідентичності, що через свою конфліктогенність може безпосередньо або опосередковано впливати на національну безпеку держави, політичну згуртованість, визначення і підтримку політичного курсу розвитку. В Україні сферами ескалації мовного непорозуміння можуть бути офіційно-ділова, мас-медійна, сфери освіти, науки, обслуговування, реклами та інші.

У другому розділі – **«Політико-мовна ідентичність у структурі національної ідентичності громадян України»** – досліджено особливості політизації мовного питання в Україні, проаналізована законодавча та правова база, яка регулює мовну політику та впливає на політико-мовну ідентичність громадян.

У підрозділі 2.1 – *«Соціокультурні передумови формування політико-мовної ідентичності громадян України»* – розглянуто причини та наслідки спілкування російською мовою в Україні та процес асиміляції, який відбувався внаслідок дій органів державної влади, спрямованих на обмеження сфери використання або й взагалі викорінення мови, культури, традицій, способу життя та інших духовних цінностей етнічних меншин, вживання заходів щодо позбавлення їх етнічної пам'яті, послаблення етнічної свідомості. Аналіз праць західних вчених свідчить, що асиміляція поділяється на дві форми: природну (natural) та насильницьку (compulsory). Природна або історично-об'єктивна асиміляція відбувається при довготривалому безпосередньому (побутовому, виробничому та ін.) спілкуванні різних етнонаціональних спільнот, що обумовлена рівноправною горизонтальною взаємодією у різних сферах суспільного життя. Головними критеріями добровільності асиміляції є взаємне бажання, готовність і здатність до неї всіх учасників цього процесу.

Показано, що політико-мовна ідентичність українців є результатом історичного розвитку території нинішньої України. Хронологія духовного й фізичного придушення української мови починається з кінця XVI ст. після прийняття Люблінської унії, а на територіях підвладних Московській державі, згодом Російській імперії – відразу після Переяславської ради. Серед культурно-політичних заходів асиміляції українського етносу слід виокремити: позбавлення власної автентичної історично сформованої системи управління, політичної влади і еліти, національних збройних сил; ліквідація національної правової системи; руйнування національної системи освіти; переслідування і закриття організацій громадянського суспільства; заборона незалежної преси; релігійне поневолення.

Стверджується, що у 90-ті роки XX ст. українська мова набула значної символічності. У свідомості більшості громадян вона уособлювала підкреслену патріотичність і свідчення підтримки нового курсу розвитку незалежної держави, стала мовою «антикомуністичних перетворень», здобувши імідж «прогресивної». У дослідженні визначено об'єктивні передумови, які впливали на формування політико-мовної ідентичності: етнічний склад, територія та

географічне положення, процес урбанізації, економічна ситуація, менталітет, національний характер і культура, історична пам'ять, національні символи та ідеали середнього класу, а з проголошенням незалежності – масовий білінгвізм, вплив політичної еліти. Успадкована після радянського правління двомовність нині використовується і найяскравіше проявляється у політичних спекуляціях під час передвиборчих кампаній, для маніпулювання суспільною свідомістю у боротьбі за владу та її утримання. В основі відмінностей між двома типами ідентичностей, а саме проросійською та проукраїнською, міститься культурна складова, яка виходить на перший план в дискусіях і часто займає домінуючу позицію над соціальними та економічними напрямками.

У підрозділі 2.2 – *«Політико-правове регулювання мовного питання як чинник стабілізації суспільно-політичного розвитку»* – проаналізована мовна політика та сфери її впливу в сучасній Україні. До найхарактерніших впроваджуваних заходів мовної політики відносять: обмеження і заборони стосовно мов у тоталітарних країнах; вимоги знання мови при влаштуванні на роботу (перш за все, державних службовців); встановлення гарантій недискримінації за мовною ознакою; регулювання офіційної публічної сфери (мова органів влади, діловодство, судочинство, арбітражне впровадження, картографія); регулювання мовної роботи ЗМІ. Одночасно існують певні обмеження стосовно впливу державної влади на мовну ситуацію в демократичних країнах, які проявляються у ступені її втручання.

Досліджено політико-правове поле, що регулює мовну політику в Україні та впливає на політико-мовну ідентичність її громадян (Конституція, Декларація прав національностей України, Закони України «Про Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин», «Про національні меншини», «Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи», «Про захист національних меншин», «Про засади державної мовної політики»).

У 2012 р. зафіксований сплеск конфліктів довкола мовної політики та окремих її аспектів на загальнодержавному та регіональних рівнях, з боку державних органів, кампаній та приватних осіб. Йдеться про реальні або декларативні спроби зміни офіційного статусу мови в Україні, а також системні або окремі випадки застосування існуючої мовної політики та її порушення, в рамках яких актуалізувався суспільний резонанс стосовно питань двомовності, культурної ідентифікації громадян та самовизначення їх регіональних об'єднань. Окремо проаналізовано Закон України «Про засади державної мовної політики», визначені його загальнодержавні, регіональні масштаби та сфери впливу на суспільне та приватне життя. Вищезазначений закон відповідає за практичне застосування мови у публічній сфері, контролюючи права громадян до найменших дрібниць. З'ясовано, що «мови меншин», а фактично, російська мова юридично закріплювалася практично у всіх сферах публічної комунікації в усній та письмовій формі. Особливістю застосування закону є те, що надане російській мові право реалізується у трьох вимірах: можливість повної заміни державної мови (переважно у регіональному вимірі); можливість використання поруч і на рівні з державною у ролі перекладної; запровадження і захист російської (або іншої «мови меншин») незалежно від

ініціативи і бажання регіональних громад й органів влади. Законом допускається повна заміна і виключення державної мови у сфері: роботи регіональних органів державної влади і органів місцевого самоврядування; територіальних виборчих комісій під час організації виборів та референдумів; організації судових процесів та їх документації; телерадіомовлення всіх рівнів; навчання у ВНЗ і закладах дошкільного та середнього рівня; розповсюдження аудіо-візуальної рекламної продукції, агітаційних матеріалів; друкованої продукції службового, державного та комунального користування.

У підрозділі розмежовано основні поняття вищевказаного закону, а саме «офіційна мова», «державна мова», «регіональна мова», «рідна мова», «національна меншина». Доведено недоцільність такого розмежування з огляду на проблеми політико-мовної ідентичності громадян України та ще більшої актуалізації явища білінгвізму в українському суспільстві.

У **третьому розділі – «Мовний дискурс у політичному житті сучасної України»** – досліджено значення мовного питання та його ескалація у передвиборчий період, проаналізовано громадянсько-політичні ініціативи з мовного питання, дані соціологічних опитувань, моніторинги громадської думки, неурядових аналітичних центрів, ЗМІ з цієї проблематики.

У *підрозділі 3.1 – «Особливості розвитку політико-мовної ідентичності у 2004 – 2014 рр.»* – описані особливості використання мовної проблематики суб'єктами виборчого процесу під час президентських виборів 2004, 2010 і 2014 рр. і парламентських виборів 2006, 2007 і 2012 рр. З'ясовано, що саме у передвиборчий період спекуляція мовною проблематикою є найактуальнішою і має штучний характер.

Проаналізовані меседжі з мовної проблематики, що використовувались у передвиборчих програмах політичних партій в електоральних циклах 2004 – 2014 рр., дають підстави стверджувати про негативну реакцію на Закон України «Про засади державної мовної політики» з боку суспільства та виникнення конфліктів ідентичності на цьому ґрунті. При цьому динаміка розвитку політико-мовної ідентичності якісно змінилася в бік зростання прихильності до української мови. Проведені соціологічною службою дослідження Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова спільно з Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва показали, що у 2011 р. пріоритетне ставлення до державної мови виражене як «пишаюся» було характерне для 32% опитаних, ставлення як «позитивне» – для 60,5% респондентів. Тоді як у 2012 р. цей показник змінився в бік зростання прихильності за рахунок зростання поваги до мови з боку тих, хто ставився позитивно, що виражається у цифрах відповідно: 36% і 55%. Досить суттєво відображає стан мовної ідентичності опитування Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова «Яким чином повинні співіснувати українська і російська мови в Україні? (динаміка 2005 – 2012 рр.)». Результати громадської думки щодо співвіднесення мов показали, що українська повинна бути єдиною державною і офіційною мовою, російська може використовуватись на побутовому рівні як і мови інших національних меншин – 35,0% у 2005 р. і 43,6% у 2012 р.

Опитування населення демонструють позитивну динаміку змін суспільної свідомості на предмет мовного питання і штучність сучасних колізій довкола статусу української та російської мов в Україні.

За результатами моніторингів, що проводились Центром дослідження суспільства у 2010 та 2011 рр. мовного питання стосувалися лише 2% конфліктних подій. У 2012 р. цей показник зріс до 10%. У цей період зафіксовано 380 «мовних» протестів, тобто 80% усіх конфліктних подій з цього питання, які були зафіксовані за весь час моніторингу, починаючи з 2004 р., сталися у 2012 році. 92% цих виступів можна класифікувати як виступи на захист української мови, або ж виступи проти запропонованих владою законопроектів та прийнятого закону про мови. Результатом прийняття Закону України «Про засади державної мовної політики» також стало витіснення української мови з медіаландшафту, що відповідно посилює процеси русифікації.

У підрозділі 3.2 – *«Тенденції та напрями врегулювання політико-мовного дискурсу в умовах соціокультурних протиріч»* – здійснено огляд основних положень, у яких відображаються позиції провідних спеціалістів та міжнародних організацій у питаннях мовної політики, а також запропоновані практичні рекомендації щодо збалансування політико-мовної ідентичності в Україні.

Систематизовані дослідження аналітичних центрів дозволяють стверджувати, що пріоритетними питаннями їх вивчення є сучасна мовна політика, вірогідність конфліктів мовних ідентичностей, виборчі спекуляції на ґрунті мови, значення Закону України «Про засади державної мовної політики» 2012 р. з огляду усунення міжнаціонального напруження і гармонізації мовних відносин.

У дисертації проаналізовано позиції науковців, фахівців у галузі соціокультурної політики, дослідження яких присвячені політичним та культурним процесам в Україні.

Показано, що розвиток української ситуації демонструє відому з досвіду зарубіжної соціолінгвістики закономірність, згідно з якою відсутність у державі мовної політики також є політикою, що полягає у підтримці сильнішої мови. Предмет регулювання мовної політики належать частково до сфери етнонаціональних відносин і, відповідно, до площини державної етнополітики. Зміст мовного аспекту полягає у закріпленні статусу української мови як державної та забезпеченні її всебічного розвитку і функціонування в усіх сферах суспільного життя на всій території держави, а також у гарантіях вільного розвитку, використання і захисту російської мови, мов національних меншин, сприяння розвитку мовної самобутності всіх корінних народів і національних меншин країни. Доведено, що державна мовна політика визначається як політика розвитку, використання й захисту мов як атрибутів трьох колективних суб'єктів суспільних відносин у країні: держави, корінних народів, національних меншин. Вона покликана забезпечувати мовні права українських громадян як складову прав і свобод людини.

Розглянувши та узагальнивши теоретичні здобутки, сформовано практичні рекомендації щодо ефективної мовної політики в Україні. Така стратегія має включати ряд заходів з впровадження мовного планування, спрямованого на захист і підтримку державної мови, подолання деформацій постколоніального мовно-культурного розвитку країни. Сьогодні українське суспільство має усвідомити щонайменше два пріоритетних завдання щодо впровадження та гармонізації мовної політики в державі. Перше полягає у подальшому теоретичному дослідженні мовних конфліктів, які наразі мають місце в суспільстві. Друге – у розробці заходів щодо розширення сфер вжитку української мови на всіх рівнях.

Проведене дослідження дозволяє зробити ряд **висновків**.

На сучасному етапі розвитку політичного знання, в складних і суперечливих умовах політико-культурного життя суспільства теоретичний аналіз поняття «ідентичність» варто реалізовувати на міждисциплінарному рівні з урахуванням політологічного, соціологічного, філософського, історичного методологічного інструментарію. Виходячи з того, що кожна людина є поліідентичною, слід зосередити увагу хоча б на основних типах ідентичності, притаманних середньостатистичному громадянину – культурній, регіональній, геополітичній, цивілізаційній, громадянській, національній. Остання у сучасній політичній науці розглядається у двох формах: політичній або громадянській (базується на використанні організаційних, ідеологічних ресурсів держави) та етнічній (завершена форма розвитку етносу). Як поєднання етнічної та політичної, феномен національної ідентичності знайшов своє оформлення в окремих підходах, таких як примордіальний, модерністський, постнекласичний або конструктивістський. Поняття «національна ідентичність» характеризують такі її об'єктивні ознаки: наявність громадянства, спільне суспільно-політичне життя, економічні інтереси, державна мова, духовні цінності, перспективи. Формування ідентичності потребує свідомих зусиль держави і суспільства, політичних та управлінських еліт, духовних лідерів нації і самих громадян. За умови слабкості структур громадянського суспільства особлива роль і відповідальність покладаються на владу та її здатність сформулювати і реалізовувати відповідну державну політику.

Національна ідентичність утверджується через велику кількість механізмів і каналів, але, найперше, через забезпечення прав громадян, систему виховання і освіти, державну мову, національні символи, культурне та мас-медійне виробництво. Оскільки мова є однією із головних ознак нації та національної ідентичності, саме міжособистісне спілкування є важливим індикатором формування ідентичності. Мова є основою для збереження і відтворення елементів ідентичності, найзмістовнішою формою прояву культури, що оформлює її в цілісну систему. Явище мовної ідентичності є основоположним для формування суверенітету і цілісності держави. Мовні конфлікти можуть призводити до ціннісної дезорієнтації, відмови від власної

ідентифікації, маргіналізації, формування альтернативної культурної системи і бажання об'єднатись з її носіями.

Формування політико-мовної ідентичності людини не залежить від місця народження – набувається в процесі життя, а основними суб'єктами, що впливають на неї є сім'я, етнос, соціум, держава. Виокремлено основні фактори, які впливають її формування – це етнічний склад населення, територія і геополітичне положення, процеси урбанізації, рівень економічного розвитку та рівень розвитку середнього класу, менталітет, національний характер і культура, історична пам'ять, національні символи та ідеали та інші. Для політико-мовної ідентичності характерною є тенденція ризику, що має високу вірогідність ескалації, фінальною стадією якої є мовний конфлікт або конфлікт ідентичності. Запропонований у дослідженні предмет аналізу – політико-мовна ідентичність – для українців є результатом історичного оформлення території держави, основною перешкодою якого стала політика асиміляції, що передбачала деформацію мовно-культурного простору і проявилася у поширенні в сучасній Україні двох мов, кожна з яких претендує на всю повноту функцій як у побутовому спілкуванні, так й офіційній сфері.

Дослідження формування політико-мовної ідентичності українців показало, що конфлікти ідентичності, котрі виникають на мовному ґрунті є штучними та з'являються в українському суспільстві через багатоманітність етносів та недосконалу мовну політику держави. Однак, мовне питання в Україні є наслідком не лише специфічної політики влади, а й обумовлене зовнішньополітичними впливами, зокрема через укладання міжнародних угод з іншими державами. В Україні однією з головних проблем на шляху до консолідації політичної нації є наявність масового білінгвізму, що є наслідком багатовікової відсутності власної державності і перебування українських територій у складі різних держав. Пропагуючи білінгвізм, створюються перешкоди утвердженню української мови і таким чином відбувається розмиття політико-мовної ідентичності. Тому в сучасних умовах розвитку держави однією з основних консолідуючих складових є ефективна мовна політика.

У ході дослідження основ мовної політики, а також враховуючи дані соціологічних опитувань, виявлено, що до президентських виборів 2004 р. з позицій національної безпеки мовне питання не перебувало на стадії ризику. Прийняття Закону України «Про основні засади державної мовної політики» (2012 р.) спричинило резонанс у суспільстві з мовних питань і призвело до загострення проблем політико-мовної ідентичності, частково врегулювати які вдалось шляхом відміни Верховною Радою України цього Закону. Стабілізуючим факторам збереження політико-мовної ідентичності є заходи з недопущення усунення мови і культури титульної нації, що сприятиме консолідації спільноти. На законодавчому рівні це може бути встановлення, так званих, «жорстких вимог» – мовних цензів, а також адміністративної відповідальності, що покликані не допускати незнання державної мови посадовими особами різних рівнів.

Головною перешкодою для конструювання оптимальної мовної політики є тенденція поляризації мовних ідентичностей та формування на регіональному

рівні субнаціональних ідентичностей замість загальнонаціональної. При вивченні передвиборчих програм політичних партій на предмет мовної проблематики виявлено суспільні запити, що характеризується суспільно-політичною ініціативою у післявиборчий період. Сумнівним, з точки зору належної інформаційної підтримки мовної політики, є і стан вітчизняного медіапростору. За даними Національної ради з питань радіомовлення і телебачення станом на 2012 р. на одне україномовне видання припадало чотири російськомовні. Аналогічна ситуація і на телебаченні, де здебільшого пропагується двомовність. Станом на 2014 р. така тенденція змінюється на користь української мови, втім цей чинник залишається контраверсійним і є одним із мотивів, що впливає на електоральний вибір громадян України.

Запит українців на двомовність не є об'єктивним, оскільки нинішня мовна ситуація в Україні склалася неприродним шляхом – впродовж століть формувалася система духовно-культурної залежності України від Росії. Світовий досвід свідчить, що офіційно двомовні країни характеризуються темпоральністю свого становища, тяжіють до сепаратизму або встановлення одномовності. Мовна ідентичність якщо не прямо, то опосередковано через свою велику символічність, раціональне та підсвідоме ототожнення її з іншими елементами того чи іншого етносу, ідентифікації її з певними історичними подіями, образами, за рахунок свого центрального місця в культурній ідентичності, здатна впливати на політичну єдність спільноти.

Втілення рекомендацій щодо гармонізації відносин на основі цінностей громадянства є непростим, оскільки торкається ціннісних преференцій, світогляду, що можуть легко подразнюватись із-зовні, загострюватись і зосереджувати максимально можливо увагу громадян. До актуальних завдань державної мовної політики належить впровадження мовного планування, спрямованого на захист і підтримку державної мови, перспективу подолання деформацій постколоніального мовно-культурного розвитку країни. Нині перед українським суспільством стоїть, передусім, два завдання, що стосуються як зовнішніх, так і внутрішніх аспектів функціонування й розвитку української мови. Перше полягає у потребі випрацювати наукові засади державної мовної політики, спрямованої на впровадження державної мови; друге – у розширенні сфер її вживання. Знизити мовну напруженість в Україні можна шляхом реалізації комплексу заходів: виправлення асиметричної двомовності за рахунок підвищення престижу та статусу державної мови в державно-владному, політичному, освітньому, науковому, медійному, правоохоронному секторах; вибір ефективного механізму мовної стратегії, спрямованого на розвиток української мови і підтримки на регіональному рівні мов національних меншин; збереження публічної сфери спілкування винятково державною мовою, розробка та санкціонування реальної дії стимулів пріоритетності української мови; запобігання маніпуляціям регіональною ідентичністю через встановлення відповідальності місцевих органів влади у випадку неправомірних дій, спрямованих на порушення державної мовної політики.

Загалом можна стверджувати, що політизація мовного питання в Україні вже відбулася, а становлення феномену політико-мовної ідентичності у суспільстві та набуття ним характеристик розвитку може бути предметом подальших досліджень з актуальних проблем політичної науки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

1. Хомрач В. П. Роль національної ідентичності у процесі формування нового пострадянського простору [Текст] / В. П. Хомрач // Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова [Відп. ред. Бабкіна О. В.]. – К., 2011. – Випуск 6. – С. 102-106.
2. Хомрач В. П. Теоретичні основи політичної реклами [Текст] / В. П. Хомрач // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць [Відп. ред. Кирилюк Ф. М.]. – К. : «ІНТАС», 2011. – Вип. 54. – С. 395-402.
3. Хомрач В. П. Національна ідентичність у структурі різноманітних типів суспільної ідентичності [Текст] / В. П. Хомрач // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць [Відп. ред. Кирилюк Ф. М.]. – К. : «ІНТАС», 2012. – Вип. 63. – С. 280-287.
4. Хомрач В. П. Основні напрямки політико-мовної стабілізації в Україні [Текст] / В. П. Хомрач // Наукові записки інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Зб. наук. праць. [Гол. ред. Левенець Ю. А.] – К., 2013. – Вип. 1(63). – С. 324-337.
5. Хомрач В. П. Політико-мовна ідентичність у сучасному виборчому процесі [Текст] / В. П. Хомрач // Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова [Відп. ред. Бабкіна О. В.]. – К., 2013. – Випуск 12. – С. 132-137.
6. Хомрач В. П. Особенности языковой идентичности в современной Украине [Текст] // В. П. Хомрач // Всероссийский журнал научных публикаций. – М. : «Миррея», 2013. – № 5 (20). – С. 37-39.

Тези доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях:

7. Хомрач В. П. Міжнародна політична арена : сутність та напрямки процесу глобалізації [Текст] / В. П. Хомрач // «Дні науки філософського факультету – 2008», Міжн. наук. конф., 17 – 18 квіт. 2008 : Матеріали доповідей та виступів. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. – Ч. 10. – С. 99-100.
8. Хомрач В. П. Проблема визначення політичної реклами / В. П. Хомрач [Текст] / «Дні науки філософського факультету – 2011», Міжн. наук. конф., 20 – 21 квіт. 2011 : Матеріали доповідей та виступів. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2011. – Ч. 5. – С. 138-139.
9. Хомрач В. П. Особливості формування національної ідентичності в транзитних країнах [Текст] / В. П. Хомрач // «Дні науки філософського

факультету – 2012», Міжн. наук. конф., 18 – 19 квіт. 2012 : Матеріали доповідей та виступів. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2012. – Ч. 8. – С. 124-126.

10. Хомрач В. П. Основні верифікації суспільної ідентичності [Текст] / В. П. Хомрач // «Актуальні напрями розвитку суспільних наук у ХХІ столітті», Міжн. наук. конф., 28 – 29 вер. 2012 : Матеріали доповідей та виступів. – Одеса : ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2012. – С. 115-118.

11. Хомрач В. П. Мовна політика: аналіз основних понять [Текст] / В. П. Хомрач // «Людське співтовариство: актуальні питання наукових досліджень», Міжн. наук. конф., 15 – 16 лют. 2013 : Матеріали доповідей та виступів. – Дніпропетровськ : НУ «Відкрите суспільство», 2013. – С. 109-112.

АНОТАЦІЇ

Хомрач В. П. Політико-мовна ідентичність громадян України: стан та тенденції розвитку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – політична культура та ідеологія. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2015.

Дисертація описує особливості формування, стан і перспективи розвитку політико-мовної ідентичності громадян України. Визначені теоретичні засади дослідження ідентичності, зокрема політичного та соціокультурного аспектів феномену національної ідентичності. Проаналізована система організаційних заходів для забезпечення оптимального функціонування мови в державі.

Осмислюються соціокультурні передумови та зміни політико-мовної ідентифікації громадян України, значний ступінь політизації мовного питання. Проаналізовано розвиток мовної політики та нормативно-правової бази, що її регулює у контексті ідентифікаційних процесів. Відзначається вплив мовного фактору на формування електорального вибору громадян України на прикладі парламентських та президентських виборів 2004, 2010, 2012 і 2014 рр. Наводяться практичні рекомендації щодо вдосконалення мовної політики та її врегулювання в умовах соціокультурних протиріч в Україні.

Ключові слова: ідентичність, громадянська ідентичність, національна ідентичність, політична ідентичність, політико-мовна ідентичність, мовна політика, мовне законодавство, білінгвізм, мовний конфлікт, політична культура.

Хомрач В. П. Политико-языковая идентичность граждан Украины: состояние и тенденции развития. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.03 – политическая культура и идеология. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2015.

Диссертация посвящена раскрытию сущности и перспектив развития политико-языковой идентичности граждан Украины. Определены теоретические основы исследования идентичности, в частности рассмотрены политический и социокультурный аспекты феномена национальной идентичности, роль языка в процессе формирования политико-языковой идентичности и система организационных мероприятий для обеспечения ее оптимального функционирования в государстве.

В Украине к конструированию современной украинской идентичности как части европейского сообщества, где национальный суверенитет рассматривается, как перспектива членства в Евросоюзе, используется технология гибридизации. В исследовании показано, что именно этот аспект открывает путь к унификации национально-государственных организаций, а национальная идентичность как форма партикулярности приобретает обобщенных признаков.

В диссертационном исследовании раскрыто процесс становления и эволюции политико-языковой идентичности граждан Украины, который был вызван значительной степенью политизации языкового вопроса. Показано, что политико-языковая идентификация в Украине является динамичной и изменяется в зависимости от уровня конфликтности на этой почве. Исходя из этого утверждения, политико-языковая идентичность прямо или косвенно влияет на национальную безопасность государства, политическую сплоченность, определение и поддержку политического курса.

Рассматриваются причины и последствия общения на русском языке в Украине и процесс ассимиляции, который происходит в результате действий органов государственной власти, направленных на ограничение сфер использования языка, культуры, традиций и других духовных ценностей этнических меньшинств. В Украине сферами эскалации языкового недоразумения могут быть официально деловая, масс-медийная, сферы образования, науки, обслуживания, рекламы.

Проанализировано развитие языковой политики и политико-правовой базы, которая регулирует ее в контексте идентификационных процессов. Отдельно рассматривается Закон Украины «Об основах государственной языковой политики», определены его общегосударственные и региональные масштабы, сферы влияния на общественную и частную жизнь.

Исследуется значение языкового вопроса и его эскалация в предвыборный период. Анализируются законодательные инициативы по языковому вопросу, данные социологических опросов, мониторинги общественного мнения, неправительственных аналитических центров, СМИ и т.д. по данной проблематике. Прослежены влияние языкового фактора на формирование электорального выбора граждан Украины на примере парламентских и президентских выборов 2004, 2010, 2012, а так же 2014 гг. Опросы населения показывают динамику изменений общественного сознания на предмет языкового вопроса и искусственность современных коллизий по поводу статуса украинского и русского языков в Украине.

Доказано, что главным препятствием для конструирования оптимальной языковой политики является тенденция обострения языковых идентичностей и формирование на региональном уровне субнациональных идентичностей вместо общенациональной. Показано, что запрос на двуязычие не является объективным, поскольку нынешняя языковая ситуация в Украине сложилась не естественным путем – в течение веков формировалась система духовно-культурной зависимости Украины от России.

Сформулированы практические рекомендации по совершенствованию языковой политики и ее урегулированию в условиях социокультурных противоречий в Украине. Воплощение рекомендаций по гармонизации отношений на основе ценностей гражданства является непростым заданием, поскольку касается ценностных предпочтений, мировоззрения, может легко раздражаться извне, обостряться и сосредотачивать внимание граждан.

Ключевые слова: идентичность, национальная идентичность, политическая идентичность, политико-языковая идентичность, языковая политика, языковое законодательство, билингвизм, языковой конфликт, политическая культура.

Homrach V. Political and Linguistic Identity of Ukrainian Citizens: Condition and Development Trends. – Manuscript.

Thesis for a degree in political sciences, specialty 23.00.03 – political culture and ideology. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2015.

The thesis describes the features of formation, condition and perspectives of political and linguistic identity of Ukrainian citizens. Theoretical bases of research of identity, including socio-cultural and political aspects of the phenomenon of national identity. Analyzed system of organizational measures to ensure the optimal functioning of language in the country.

Conceptualized socio-cultural root cause of changes in political and linguistic identity of Ukrainian citizens, a significant degree of politicization of language issues. Analyzed development of language policy and regulatory framework which is ruled in the context of the identification process. There is a linguistic influence factor on formation of Ukrainian citizens' electoral choice, as an example: Ukraine parliamentary and presidential elections in 2004, 2010, 2012 and 2014. Practical recommendations are offered to improve language policy and its adjustment solution in terms of social and cultural contradictions in Ukraine.

Key words: identity, civil identity, national identity, political identity, political and linguistic identity, language policy, language legislation, bilingualism, language contradiction, political culture.

Підписано до друку 16.10.2015 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 504
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.